

รัฐศาสตร์ : ทฤษฎี แนวความคิด ปัญหาสำคัญ และแนวทางการศึกษาวิเคราะห์การเมือง

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยองค์ความรู้ หรือทฤษฎีและผลการศึกษาวิจัย เรื่องการเมือง ตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ จนถึงยุคร่วมสมัยที่เน้นทฤษฎี แนวความคิด ปัญหาสำคัญ และแนวทางการศึกษาวิเคราะห์การเมืองเป็นหลัก

ผู้เขียนพยายามชี้ให้เห็นว่า ทฤษฎีการเมืองเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาการเมืองในทุก ๆ สาขาวิชา และประเด็นปัญหา ทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค เพราะมันเป็นสิ่งนำทางของการวิจัยหรือกรอบแนวความคิดในการวิเคราะห์ปัญหาดังกล่าว อนึ่งทฤษฎีการเมืองจะเชื่อถือได้ต้องอาศัยการเมืองเปรียบเทียบ และการเมืองของประเทศหนึ่ง ๆ ย่อมดำรงอยู่ในระบบการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมของมัน ทฤษฎีจะนำทางการวิจัยของทุกสาขาวิชา และหัวข้อจากระดับมหภาคถึงจุลภาค

“ครอบคลุมวิวัฒนาการ ขอบข่าย แนวทางการศึกษา และสาขาต่าง ๆ ของรัฐศาสตร์ เหมาะสำหรับนิสิตนักศึกษาปริญญาตรีระดับสูงและปริญญาโท

มีลักษณะเด่นอยู่หลายประการ ประการที่ 1 (ผู้เขียน) เป็นผู้เขียนภาษาไทยได้ดีเป็นพิเศษ มีลักษณะการเขียนที่สั้น เข้าใจง่าย เป็นภาษาที่อ่านแล้วไม่ต้องแปลไทยเป็นไทยอีก ประการที่ 2 ตำรารัฐศาสตร์ในแนวนี้น้อยที่เขียนเป็นภาษาไทยหรือเกือบไม่มี ประการที่ 3 พยายามอธิบายทฤษฎีและแนวความคิดที่มองย้อนกลับไปในอดีต เพื่อชี้ให้เห็นความเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการ รวมทั้งชี้ให้เห็นว่าทฤษฎีในปัจจุบันมีรากฐานมาจากอดีต ประการที่ 4 หนังสือรัฐศาสตร์ที่เขียนโดยคนไทยมักจะให้ความสำคัญต่อทฤษฎีการเมืองสมัยใหม่น้อย (แต่หนังสือเล่มนี้) มีทั้งทฤษฎีปทัสถานและเชิงประจักษ์ สรุปเป็นหนังสือที่มีคุณค่า เป็นแนวทางการศึกษาที่มีผู้เขียนไว้น้อยในประเทศไทย” (รศ. ดร.อุทัย เลาหิวิเชียร ในวารสารสังคมศาสตร์, ปีที่ 19 ฉบับที่ 2, มิถุนายน 2525, หน้า 126-130)

“เป็นหนังสือที่การจัดเรื่องราว มีความสอดคล้องกัน มีเนื้อหาที่ครอบคลุมจุดประสงค์ของเรื่อง รวมทั้งมีจรรยาบรรณและการใช้ภาษาดีมาก ประณีตทางวิชาการสูงมาก ให้ทั้งความรู้และกระตุ้นให้เกิดความคิด เป็นประโยชน์แก่นิสิตนักศึกษา เฉพาะอย่างยิ่งผู้เรียนปริญญาเอก” (ศ. ดร.ดิน ปรัชญพฤทธิ์ มกราคม 2562)

จัดพิมพ์โดย

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

โทร. 0-2218-3269-70

โทรสาร 0-2218-3547

e-mail: cupress@chula.ac.th

www.cupress.chula.ac.th

สรรคุณค่าวิชาการ สู่สังคม

Knowledge to All

กระบวนการผลิตหนังสือเล่มนี้ช่วยลดโลกร้อน
ด้วยการชดเชยปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก 100%
1.33 kg CO₂ eq/เล่ม

cupress.chula.ac.th

รัฐศาสตร์ ๑

ISBN 978-974-03-3908-3

9 789740 339083
C112
2120000 480.00 บาท

รัฐศาสตร์ : ทฤษฎี แนวความคิด ปัญหาสำคัญ และแนวทางการศึกษาวิเคราะห์การเมือง

กัมพันธ์ นาคะตะ

สพจ.
2373

รัฐศาสตร์

ทฤษฎี แนวความคิด ปัญหาสำคัญ
และแนวทางการศึกษาวิเคราะห์การเมือง

สาขาทฤษฎีการเมือง การเมืองเปรียบเทียบ
และการเมืองระหว่างประเทศ

กัมพันธ์ นาคะตะ

The background of the entire page is a solid dark gray. Overlaid on this are numerous thin, light gray lines of varying lengths and orientations, primarily running diagonally from the top-left towards the bottom-right, creating a sense of movement and depth.

รัฐศาสตร์

ทฤษฎี แนวความคิด ปัญหาสำคัญ
และแนวทางการศึกษาวิเคราะห์การเมือง

สาขาทฤษฎีการเมือง การเมืองเปรียบเทียบ
และการเมืองระหว่างประเทศ

รัฐศาสตร์ : ทฤษฎี แนวความคิด ปัญหาสำคัญ และแนวทางการศึกษา วิเคราะห์การเมือง

ทินพันธุ์ นาคะตะ

 สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2563

480.-

ทินพันธุ์ นาคะตะ, ร.อ.

รัฐศาสตร์ : ทฤษฎี แนวความคิด ปัญหาสำคัญ และแนวทางการศึกษาวิเคราะห์การเมือง/ทินพันธุ์ นาคะตะ

1. รัฐศาสตร์ 2. การเมือง

320

ISBN 978-974-03-3908-3

สปพจ. 2373

asskunคำวิชาการ สู่สังคม

Knowledge to All

www.cupress.chula.ac.th

สิทธิในการผลิตและพิมพ์หนังสือเล่มนี้เป็นของสำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแต่ผู้เดียว

การผลิตและการลอกเลียนหนังสือเล่มนี้ไม่ว่ารูปแบบใดทั้งสิ้น

ต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากสำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 800 เล่ม พ.ศ. 2563

ผู้จัดทำนาย ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

สาขา ศาลาพระเกี้ยว โทร. 0-2218-7000-3 โทรสาร 0-2255-4441
สยามสแควร์ โทร. 0-2218-9881-2 โทรสาร 0-2254-9495
ม.นเรศวร จ.พิษณุโลก โทร. 0-5526-0162-4 โทรสาร 0-5526-0165
ม.เทคโนโลยีสุรนารี จ.นครราชสีมา โทร. 0-4421-6131-4 โทรสาร 0-4421-6135
ม.บูรพา จ.ชลบุรี โทร. 0-3839-4855-9 โทรสาร 0-3839-3239
โรงเรียนนายร้อย จปร. จ.นครนายก โทร. 0-3739-3023 โทรสาร 0-3739-3023
ม.พะเยา จ.พะเยา โทร. 0-5446-6799-800 โทรสาร 0-5446-6798
จัตุรัสจามจุรี (CHAMCHURI SQUARE) ชั้น 4 โทร. 0-2160-5301-2 โทรสาร 0-2160-5304
หัวหมาก โทร. 0-2374-1378 โทรสาร 0-2374-1377
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จ.นครราชสีมา โทร. 0-4492-2662-3
โทรสาร 0-4492-2664
Call Center (จัดส่งทั่วประเทศ) โทร. 0-2255-4433 <http://www.chulabook.com>
และเครือข่าย

ร้านค้า หนังสือเข้าชั้นเรียน ติดต่อแผนกขายส่ง สาขาหัวหมาก โทร. 0-2374-1375-6 โทรสาร 0-2374-1375

กองบรรณาธิการ : ทศนีย์ ผิวขำ

ออกแบบปกและรูปเล่ม : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิมพ์ที่ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย [CUB 6205-004] โทร. 0-2218-3562-3 โทรสาร 0-2218-3547

www.cupress.chula.ac.th

คำนำ

การพิมพ์โดย

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ครั้งที่ 1

หนังสือเรื่องรัฐศาสตร์ : ทฤษฎี แนวความคิด ปัญหาสำคัญ และแนวทางการศึกษาวิเคราะห์การเมืองนี้มี 2 ภาค ได้แก่ ภาคที่หนึ่ง กับภาคที่สอง

ภาคที่หนึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทฤษฎี และการศึกษาวิจัยของรัฐศาสตร์ ตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ จนถึงทศวรรษ 1960 ซึ่งจำกัดขอบเขตเฉพาะสาขาทฤษฎีการเมือง การเมืองเปรียบเทียบ และการเมืองระหว่างประเทศ จากการศึกษาวิเคราะห์ของผู้เขียนเอง พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2525 โดยสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยและสำนักพิมพ์บรรณกิจ ต่อมาพิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2537 จนถึงครั้งที่ 8 พ.ศ. 2551 ในนามโครงการเอกสารและตำราสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์ นิذاء โดยสหายบล็อกและการพิมพ์ เพื่อใช้สอนที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวมทั้งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร มหาวิทยาลัยบูรพา กับมหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นต้น

ภาคที่สองเขียนเพิ่มขึ้นใหม่ เป็นเรื่องของสถานภาพขององค์ความรู้ ทฤษฎี และการศึกษาวิจัยของรัฐศาสตร์ ต่อจากภาคที่หนึ่งเน้นเฉพาะสาขาวิชาทฤษฎีการเมือง การเมืองเปรียบเทียบกับการเมืองระหว่างประเทศ ในทศวรรษ 1970, 1980, 1990, 2000 และในปัจจุบัน รวมถึงภาคผนวก ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้อ่านจะได้เข้าถึงและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานภาพ ความต่อเนื่อง ความเปลี่ยนแปลง รวมทั้งความก้าวหน้าของทฤษฎี แนวความคิด ปัญหาสำคัญ และแนวทางการศึกษาวิเคราะห์การเมืองของศาสตร์นี้ในแต่ละยุคแต่ละสมัย เป็นการปรับปรุงหนังสือเดิมให้ทันสมัย หรือมีความเป็นปัจจุบันขึ้นมา ซึ่งเขียนโดยการรวบรวมและเรียบเรียงข้อมูลจากผลงานของผู้รู้ที่เกี่ยวข้องแล้วอ้างอิงไว้ เพื่อยกย่องให้เกียรติท่านเหล่านั้น รวมทั้งเพื่อการศึกษาค้นคว้าต่อไปด้วย สำหรับรูปแบบการอ้างอิงนั้น เป็นไปตามแต่ละยุคสมัย

ผู้เขียนขอขอบคุณ พลโท ดร.พชร สาสตร์เงิน พลโท ดร.สุชาติ อุดลย์บุตร กับ นางสาวเพ็ญพันธุ์ นาคะตะ ที่กรุณาช่วยในเรื่องการพิสูจน์อักษรให้ และขอบคุณ คุณสุนันทา ยกศิริ ที่กรุณาพิมพ์ต้นฉบับให้ด้วยดีเสมอมา

ศาสตราจารย์ ดร.ทินพันธุ์ นาคะตะ

คำนำ

การพิมพ์ครั้งแรกโดย

สำนักพิมพ์บรรณกิจ พ.ศ. 2525

ปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งในการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ในประเทศไทย ได้แก่ การขาดตำราที่เขียนขึ้นอย่างมีระเบียบวิธี ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย ในขณะเดียวกัน งานศึกษาวิจัยในรัฐศาสตร์ที่กระทำกันส่วนใหญ่ ก็ขาดกรอบแห่งทฤษฎีเป็นเครื่องนำทางด้วย

การศึกษานี้จึงเป็นความพยายามอย่างหนึ่งที่จะช่วยอุดช่องว่างดังกล่าว โดยมีความมุ่งหมายที่จะก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎี แนวความคิด ปัญหาสำคัญ และแนวทางศึกษาวิเคราะห์การเมือง รวมทั้งจะได้เป็นแนวทางสำหรับการศึกษาวิจัยกันต่อไป เพราะทฤษฎีกับการศึกษาวิจัยย่อมยากที่จะแยกออกจากกันได้ ในกรณีนี้ ประเด็นปัญหาและแนวความคิดต่าง ๆ ที่เสนอขึ้นมา จะช่วยชี้ให้เห็นหัวข้อในการศึกษาวิจัยต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ยิ่งกว่านั้น การศึกษานี้ยังมีประโยชน์สำหรับผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับการเมืองโดยทั่วไปด้วย

หนังสือรัฐศาสตร์จึงเป็นเรื่องของทฤษฎี แนวความคิด ประเด็นปัญหา และแนวทางศึกษาวิเคราะห์การเมืองที่สำคัญ ๆ โดยอาศัยการศึกษาทฤษฎีและการศึกษาวิจัยต่าง ๆ ที่มีอยู่ พร้อมด้วยการวิเคราะห์และสังเคราะห์สิ่งเหล่านั้นเข้าด้วยกัน โดยหวังว่า จะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยชี้ให้เห็นสถานภาพแห่งความรู้ของวิชานี้ได้พอสมควร

สำหรับขอบเขตของการศึกษานั้น นอกจากบทนำเรื่องการศึกษาวิชารัฐศาสตร์โดยทั่วไปแล้ว ก็จำกัดเฉพาะ 3 สาขาด้วยกัน คือ สาขาแรก ว่าด้วยทฤษฎีการเมือง สาขาที่ 2 ว่าด้วยการเมืองเปรียบเทียบ และสาขาที่ 3 ว่าด้วยการเมืองระหว่างประเทศ เหตุผลที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากมีเวลาจำกัดไม่อาจทำการศึกษาทุกสิ่งทุกอย่างได้ทั้งหมด ยิ่งกว่านั้น ทฤษฎีการเมืองเป็นวิชาที่มีความสำคัญที่สุดของรัฐศาสตร์ เพราะแท้ที่จริงแล้ว การศึกษาวิชารัฐศาสตร์ก็ได้แก่ การศึกษาทฤษฎีการเมืองนั่นเอง และวิชาการเมืองเปรียบเทียบนั้น ความจริงเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีการเมืองเสมอมา ทั้งนี้เนื่องจากว่า ข้อสรุปของทฤษฎีการเมืองหนึ่ง ๆ จะมีน้ำหนักน่าเชื่อถือได้มากขึ้น ก็โดยอาศัยการศึกษาเปรียบเทียบเท่านั้น ในขณะเดียวกัน การศึกษาเปรียบเทียบก็ต้องอาศัยทฤษฎีการเมืองเป็นเครื่องนำทาง จึงเป็นเรื่องที่แยกกันไม่ออก ยิ่งกว่านั้น ทฤษฎีการเมืองส่วนมาก มักจะกล่าวถึงปรากฏการณ์ทางการเมืองภายในประเทศเป็นหลักอยู่แล้ว แต่เนื่องจากระบบการเมืองหนึ่ง ๆ ย่อมจะต้องดำรงอยู่ในสิ่งแวดล้อม ของระบบการเมืองระหว่างประเทศด้วย ดังนั้น การศึกษาระบบการเมืองระหว่างประเทศควบคู่กันไป จึงถือเป็นสิ่งจำเป็นในการศึกษานี้ สำหรับสาขาวิชากฎหมายมหาชน สาขาวิชา

รัฐประศาสนศาสตร์ ก็คงเช่นเดียวกับสาขาวิชาการเมืองภายในประเทศ คือ อาจศึกษาจากสาขาที่ว่าด้วยทฤษฎีการเมืองได้บ้าง เนื่องจากมีรากฐานมาจากสิ่งดังกล่าว ยิ่งกว่านั้น หากมีความสนใจก็อาจมีการศึกษากันโดยละเอียดต่อไปได้ ข้อสำคัญก็คือว่า เมื่อจะทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องใด ก็ควรจะตระหนักถึงประเด็นปัญหา แนวความคิด ทฤษฎีสำคัญ ๆ ที่จะต้องได้รับการทดสอบ ด้วยข้อมูลที่เป็นจริงในสังคม และช่วงในเวลาหนึ่ง ๆ อยู่เสมอ

ในสาขาทฤษฎีการเมืองได้พิจารณาถึงหัวข้อสำคัญ ๆ เหล่านี้ คือ ทฤษฎีการเมืองโดยทั่วไป ความต่อเนื่อง และการเปลี่ยนแปลงระหว่างทฤษฎีการเมืองโบราณกับทฤษฎีการเมืองสมัยใหม่ ธรรมชาติของมนุษย์ในการเมือง อำนาจและอำนาจหน้าที่ ความชอบธรรมในการปกครอง จริยธรรมในการปกครอง นโยบายสาธารณะกับวิชาการ รวมทั้งการปฏิบัติ สิ่งดังกล่าว ย่อมมีประโยชน์สำหรับการศึกษการเมืองในประเทศใด ๆ หรือเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ก็ได้

สำหรับในสาขาการเมืองเปรียบเทียบได้ศึกษาเกี่ยวกับหัวข้อสำคัญต่าง ๆ ได้แก่ ประเด็นปัญหา แนวความคิด และแนวทางศึกษาวิเคราะห์ในวิชาการเมืองเปรียบเทียบโดยทั่วไป การเมืองของประเทศที่กำลังพัฒนา การปกครองระบอบประชาธิปไตย การปกครองระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จ วัฒนธรรมทางการเมืองเปรียบเทียบ กลุ่มผลประโยชน์เปรียบเทียบ พรรคการเมืองเปรียบเทียบ ฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหารเปรียบเทียบ และการพัฒนาทางการเมือง

ส่วนในสาขาการเมืองระหว่างประเทศได้วิเคราะห์เกี่ยวกับหัวข้อสำคัญ ๆ ดังนี้คือ ทฤษฎีในการเมืองระหว่างประเทศ นโยบายต่างประเทศ สงครามและสันติภาพ องค์การสหประชาชาติกับการรักษาความสงบระหว่างประเทศ การรวมตัวกันในภูมิภาค และการเปลี่ยนแปลงในระบบการเมืองระหว่างประเทศ

ถึงแม้ว่า การศึกษาเกี่ยวกับประเด็นปัญหา แนวความคิด ทฤษฎี และแนวทางศึกษาวิเคราะห์ที่สำคัญ ๆ เหล่านี้ ไม่อาจจะอธิบายถึงความรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้มีการศึกษากันมาเป็นเวลามากกว่า 2,000 ปีได้ เนื่องจากการศึกษาในทางลึกบางเรื่อง ย่อมจะต้องเสียลักษณะในด้านการครอบคลุมเรื่องราวทั้งหมดไปบ้าง ถึงกระนั้นก็ยังหวังว่า การศึกษานี้จะก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการเมือง และคงจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษาวิชารัฐศาสตร์ และผู้อ่านที่สนใจเกี่ยวกับเรื่องการเมืองโดยทั่วไปได้พอสมควร

สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยจัดพิมพ์ครั้งนี้

ทินพันธุ์ นาคะตะ

สารบัญ

หน้า

คำนำการพิมพ์โดยสำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ครั้งที่ 1

คำนำการพิมพ์ครั้งแรกโดยสำนักพิมพ์บรรณกิจ พ.ศ. 2525

ภาคที่หนึ่ง รัฐศาสตร์ตั้งแต่สมัยกรีกโบราณถึงทศวรรษ 1960	1
บทนำ การศึกษาวิชารัฐศาสตร์	2
สาขาทฤษฎีการเมือง	43
บทที่ 1 ทฤษฎีการเมือง	44
บทที่ 2 ทฤษฎีการเมืองโบราณกับทฤษฎีการเมืองสมัยใหม่ : ความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลง	53
บทที่ 3 ธรรมชาติของมนุษย์ในการเมือง	72
บทที่ 4 อำนาจและอำนาจหน้าที่	82
บทที่ 5 ความชอบธรรมในการปกครอง	93
บทที่ 6 จริยธรรมในการปกครอง	140
บทที่ 7 นโยบายสาธารณะ	160
บทที่ 8 การปฏิวัติ	189
สาขาการเมืองเปรียบเทียบ	199
บทที่ 9 การเมืองเปรียบเทียบ : ประเด็นปัญหา แนวความคิด และแนวทางศึกษาวิเคราะห์	200
บทที่ 10 การเมืองของประเทศที่กำลังพัฒนา	211
บทที่ 11 การปกครองระบอบประชาธิปไตย	221
บทที่ 12 การปกครองระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จ	237
บทที่ 13 วัฒนธรรมทางการเมืองเปรียบเทียบ	249
บทที่ 14 กลุ่มผลประโยชน์เปรียบเทียบ	264
บทที่ 15 พรรคการเมืองเปรียบเทียบ	273
บทที่ 16 ฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหารเปรียบเทียบ	281
บทที่ 17 การพัฒนาทางการเมือง : ลักษณะและปัจจัยเอื้ออำนวย	291

สาขาการเมืองระหว่างประเทศ	303
บทที่ 18 ทฤษฎีในการเมืองระหว่างประเทศ	304
บทที่ 19 นโยบายต่างประเทศ	316
บทที่ 20 สงครามและสันติภาพ	324
บทที่ 21 องค์การสหประชาชาติกับการรักษาความสงบระหว่างประเทศ	337
บทที่ 22 การรวมตัวกันในภูมิภาค	346
บทที่ 23 การเปลี่ยนแปลงในระบบการเมืองระหว่างประเทศ	356
 ภาคที่สอง รัฐศาสตร์ ตั้งแต่ทศวรรษ 1970 ถึงปัจจุบัน	365
บทที่ 24 รัฐศาสตร์ทศวรรษ 1970	366
บทที่ 25 รัฐศาสตร์ทศวรรษ 1980	402
บทที่ 26 รัฐศาสตร์ทศวรรษ 1990	442
บทที่ 27 รัฐศาสตร์ทศวรรษ 2000	458
บทที่ 28 รัฐศาสตร์ปัจจุบัน	479
 ภาคผนวก ความหมายของศัพท์ปรัชญา และคำแปลศัพท์ บางคำ	489
ประวัติผู้เขียน	507

ภาคที่หนึ่ง
รัฐศาสตร์ตั้งแต่สมัยกรีก
โบราณถึงทศวรรษ 1960

บทนำ

การศึกษาวิชารัฐศาสตร์

บทนี้มีความมุ่งหมายที่จะชี้ให้เห็นเนื้อหาสาระ แนวทางศึกษาวิเคราะห์ วิวัฒนาการ และขอบเขตของการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ รวมทั้งปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่¹ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจในประเด็นที่ว่า วิชานี้ศึกษาถึงเรื่องอะไรบ้าง ? มีวิวัฒนาการในการศึกษามาอย่างไร ? มีขอบเขตหรือสาขาวิชาย่อยที่สำคัญ ๆ อยู่อย่างไรบ้าง ? มีแนวทางศึกษาวิเคราะห์หรือแนวความคิดหลัก ๆ อะไรบ้าง ? และสิ่งดังกล่าวเหล่านี้ประสบปัญหาต่าง ๆ อยู่อย่างไร ?

ก. วิชารัฐศาสตร์มีสาระสำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องอะไรบ้าง ?

สำหรับ Plato และ Aristotle การเมืองเป็นเรื่องของการแสวงหาความยุติธรรมและการดำรงชีวิตที่ดี ส่วน Hobbes เห็นว่า การเมืองเป็นเรื่องเกี่ยวกับความปลอดภัยของมนุษย์ กล่าวคือมนุษย์มีความจำเป็นต้องเข้ามาอยู่ร่วมกันในชุมชนทางการเมือง เพื่อความปลอดภัยของตนเอง เพราะถ้าปล่อยให้ต่างคนต่างทำอะไรได้ตามใจชอบแล้ว การแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวจะมีลักษณะเลวร้าย ป่าเถื่อน ตามธรรมชาติ แต่ Bentham ถือว่า การเมืองเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถบรรลุผลประโยชน์ส่วนตัวร่วมกับผลประโยชน์ส่วนรวมได้ โดยยึดถือหลัก “การคำนวณความผาสุก” ในกรณีของ Marx การเมืองเป็นเครื่องมือของชนชั้นผู้กดขี่ผลประโยชน์เพื่อมีอำนาจครอบงำอีกฝ่ายหนึ่ง

แนวความคิดเหล่านี้ คือวิชาการเมืองหรือปรัชญาทางการเมืองโบราณ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการศึกษาเกี่ยวกับการมองหเป้าหมายต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ หรือการเสนอแนะรูปแบบของการประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายเหล่านั้น

อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิชารัฐศาสตร์ในยุคปัจจุบัน ซึ่งเริ่มแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้หันมาสนใจอธิบายสาเหตุของปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เป็นอยู่ โดยใช้แนวความคิดหรือทฤษฎีอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นแนวทางในการพิสูจน์สมมติฐานที่กำหนดขึ้น และมีการอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์มากขึ้น เป็นผลให้เรามีแนวทางศึกษาวิเคราะห์ต่าง ๆ มาช่วยอธิบายถึงความซับซ้อนของคำว่าการเมืองหรือศาสตร์ทางการเมืองได้ว่า เป็นการศึกษาถึงเรื่องอะไรกันบ้าง วิวัฒนาการเหล่านี้เริ่มมาแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19² เช่น นักวิชาการบางคนก็เน้นในเรื่องสถาบัน แต่บางคนก็เน้นในเรื่องหน้าที่หรือกิจกรรม บางคนเน้นในเรื่องนโยบายสาธารณะ แต่บางคนก็เน้นในเรื่องกระบวนการทางการเมือง

แนวทางการศึกษาวิเคราะห์อย่างหนึ่ง ได้แก่ การมีความเห็นว่า สาธารณรัฐของวิชารัฐศาสตร์ก็คือ การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของรัฐ แนวความคิดดังกล่าวนี้เกิดขึ้นในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 16 และ 17 Machiavelli กับ Bodin นับเป็นคนแรก ๆ ที่เน้นในเรื่องนี้ Machiavelli กล่าวว่า วัตถุประสงค์ที่เหมาะสมของกิจกรรมทางการเมืองก็คือ การให้รัฐมีอำนาจมาก ๆ และรัฐมีเหตุผลที่จะทำอะไรก็ได้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เช่นนั้น เพราะรัฐมีส่วนช่วยให้มนุษย์มีความปลอดภัยและอยู่ดีกินดี ส่วน Bodin เสนอว่า ในแต่ละรัฐควรจะมีผู้ใช้อำนาจอธิปไตย เพื่อดำรงไว้ซึ่งบทบาทหน้าที่แห่งกฎหมายและความสงบเรียบร้อยของสังคม

ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 วิชารัฐศาสตร์ได้เริ่มหันไปสนใจศึกษาเกี่ยวกับแนวความคิดเรื่องรัฐ ซึ่งหมายถึงโครงสร้างแห่งกฎหมายที่เป็นทางการตามรัฐธรรมนูญ โดยเน้นในเรื่องกำเนิดและลักษณะของรัฐ ซึ่งมองในแง่ของกฎหมาย องค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการของรัฐ ได้แก่ ประชากร อาณาจักร รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย³ เช่น MacIver เห็นว่า รัฐเป็นองค์การอย่างหนึ่งที่ประกอบด้วยพลเมืองมีอาณาจักร มีรัฐบาลเป็นผู้ออกกฎหมาย และมีหน้าที่รักษาความสงบของสังคม⁴

แนวความคิดดังกล่าวนี้ว่าเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป จึงอาจกล่าวได้ว่า รัฐหรือรัฐบาลก็คือ องค์การทางสังคมอย่างหนึ่ง ที่มีอำนาจเหนือทุกคนในอาณาจักร มีหน้าที่ในการแก้ปัญหาส่วนรวมให้แก่สังคม ด้วยการจัดให้มีสินค้าและบริการร่วมกัน เพื่อดำรงไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม⁵

จากนั้นได้มีการนำแนวความคิดเรื่องรัฐมาใช้แทนความหมายของสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ เช่น อาณาจักร สาธารณรัฐ และจักรวรรดิ

แต่อย่างไรก็ตาม แนวความคิดเรื่องรัฐมีปัญหาในทางศึกษาวิเคราะห์อยู่หลายอย่าง เช่น เรายังไม่อาจหาข้อยุติได้ว่ารัฐหมายถึงอะไรแน่ และความคิดซึ่งเน้นในด้านรูปแบบที่เป็นทางการตามตัวบทกฎหมายดังกล่าว มองข้ามความสำคัญของระบบการเมืองต่าง ๆ ที่ยังไม่ได้ก้าวขึ้นสู่ความเป็นรัฐ แนวความคิดนี้เป็นเพียงสัญลักษณ์อย่างหนึ่งสำหรับการต่อสู้เพื่ออธิปไตย และเพื่อความมั่นคงอันหนึ่งอันเดียวกันภายในชาติ และเป็นเพียงการศึกษาเกี่ยวกับสถาบันทางการเมืองอย่างหนึ่งเท่านั้น แต่ไม่ช่วยให้เราสนใจศึกษากิจกรรมหรือปรากฏการณ์ทางการเมืองที่สำคัญอื่น ๆ ดังนั้น นับแต่สงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ความนิยมที่เคยมีอยู่ในแนวความคิดเรื่องรัฐจึงเสื่อมไป จะมีที่ใช้ก็เฉพาะในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งในระบบการเมืองต่างประเทศเท่านั้น⁶

แนวความคิดอย่าง 2 ซึ่งใกล้เคียงกับอย่างแรก ได้แก่ การมีความคิดว่า สาธารณรัฐของวิชารัฐศาสตร์ ก็คือการศึกษาเกี่ยวกับสถาบันทางการเมืองทางการเมืองการปกครองต่าง ๆ ⁷ ซึ่งส่วนมาก

จะเน้นในเรื่องเหล่านี้ เช่น ที่มาแห่งอำนาจและการแบ่งแยกอำนาจ รูปแบบของการปกครอง เช่น ประชาธิปไตยกับเผด็จการ สถาบันในการปกครอง เช่น ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ รวมทั้งการปกครองในระดับต่าง ๆ เช่น รัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น แนวความคิดแบบนี้ ถือว่า รัฐบาลเป็นผู้ใช้อำนาจอันชอบธรรมในการดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของสังคม ด้วยการตัดสินใจ และปฏิบัติตามการตัดสินใจนั้น ส่วนมากนักทฤษฎีที่เน้นในเรื่องสถาบันทางการเมืองการปกครอง จะสนใจศึกษาความสัมพันธ์ทางโครงสร้างของกฎหมาย รูปแบบของรัฐธรรมนูญ และระเบียบปฏิบัติในการปกครอง โดยถือการปกครองระบบรัฐธรรมนูญของสังคมตะวันตกเป็นหลัก⁸ จึงถือว่า การปกครองแบบอื่น ๆ เป็นการปกครองที่มีลักษณะผิดแผกออกไปจากปทัสถานดังกล่าวนี้ แต่ส่วนใหญ่ของการศึกษาแบบนี้มักจะมองไปที่สถาบันการปกครองที่เป็นทางการและมีรูปแบบ ซึ่งอาจมีผลทำให้เรามองข้ามการประพฤติปฏิบัติที่แท้จริงซึ่งมิได้เป็นไปตามเจตนารมณ์ ของรูปแบบการปกครองที่เป็นทางการที่ขอยืมมาจากที่อื่น ๆ ดังที่ปรากฏอยู่ในสังคมด้อยพัฒนาทั่วไปก็ได้

ยิ่งกว่านั้นการมองแบบนี้ไม่อาจช่วยให้เราเห็นว่า สถาบันทางการเมืองแตกต่างกับสถาบันแบบอื่น ๆ อย่างไร จึงทำให้ยากแก่การมองหาสาระสำคัญหรือขอบเขตของวิชารัฐศาสตร์ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันแนวทางศึกษาวิเคราะห์แบบนี้ ได้ก่อให้เกิดทฤษฎีและการศึกษาวิจัยที่เป็นประโยชน์ และช่วยให้เรามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิชารัฐศาสตร์เป็นอันมากเช่นกัน⁹

แนวทางศึกษาวิเคราะห์อย่าง ที่ 3 ได้แก่ การถือว่า ศาสตร์ทางการเมืองเป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องอำนาจ นับแต่สมัย Plato, Aristotle, Machiavelli, Hobbes, Pareto, และ Weber เรื่อยมาจนถึง Lasswell เราถือกันว่า ความสัมพันธ์ การกระทำ หรือสังคมทางการเมืองมีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจหน้าที่ การปกครอง หรืออำนาจอยู่ด้วยเสมอ จึงมีนักรัฐศาสตร์กลุ่มหนึ่งอธิบายว่า วิชาการเมืองเป็นเรื่องของการศึกษาเกี่ยวกับการกำหนดและการมีส่วนร่วมในเรื่องอำนาจ¹⁰

อำนาจย่อมเป็นทั้งเป้าหมายและวิธีการที่มนุษย์เฝ้าหา เพื่อมีอิทธิพลในการตัดสินใจ และบังคับใช้ให้เป็นไปตามนั้น อำนาจเป็นเรื่องของการควบคุมบุคคล กลุ่ม หรือคนหลาย ๆ คน โดยคนคนหนึ่งหรือหลายคน มีบ่อยครั้งที่อำนาจหมายถึงการผูกขาดวิธีการต่าง ๆ เกี่ยวกับการใช้การบังคับ อำนาจจึงเป็นหัวใจของปรากฏการณ์ทางการเมือง เช่นเดียวกับความมั่งคั่งเป็นหัวใจของปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจ

การศึกษารัฐศาสตร์ที่เน้นแนวความคิดในเรื่องอำนาจ นับเป็นปฏิกิริยาของบุคคลกลุ่มหนึ่งที่มีความเห็นว่า รัฐไม่ใช่โครงสร้างของกฎหมายในทางกฎหมาย หากเป็นโครงสร้างของกลุ่มต่าง ๆ

ซึ่งแข่งขันกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งการมีอำนาจเหนือเครื่องมือต่าง ๆ ของรัฐ เช่น Marx เห็นว่า การใช้ อำนาจเป็นลักษณะสำคัญของความสัมพันธ์ต่าง ๆ ทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการต่อสู้ และขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มหรือชนชั้น แต่อย่างไรก็ดี แนวทางศึกษาวิเคราะห์ที่เน้นในเรื่องอำนาจ เพิ่งจะได้รับความนิยมในสหรัฐอเมริกา ราว ค.ศ. 1930 เป็นต้นมา เมื่อ Catlin, Merriam, กับ Lasswell รวมทั้งคนอื่น ๆ ได้พยายามชี้ให้เห็นอย่างจริงจังว่า การเมืองเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับอำนาจ¹¹

ในราว ๆ กลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 แนวทางศึกษาวิเคราะห์แบบนี้ได้ช่วยเบนความสนใจ ของนักรัฐศาสตร์ จากการมองการเมืองที่เน้นในด้านสถาบัน ไปสู่การมองปรากฏการณ์ทางการเมือง ที่เน้นในด้านกิจกรรม พฤติกรรม หรือหน้าที่ ทำให้คนเป็นจำนวนมากหันมาสนใจศึกษาถึงความ สัมพันธ์เกี่ยวกับอำนาจระหว่างบุคคล องค์กร ชุมชน และชาติต่าง ๆ เช่น Morgenthau นับเป็นผู้ หนึ่งที่เสนอว่า การเมืองระหว่างประเทศมีลักษณะเช่นเดียวกับการเมืองในทุกแห่ง คือ เป็นเรื่องของ การต่อสู้เพื่อการมีอำนาจ¹² อย่างไรก็ดี นอกจากจะเป็นแนวความคิดหลักอย่างหนึ่งในวิชารัฐศาสตร์ แล้ว อำนาจยังนับเป็นแนวความคิดสำคัญในวิชาสังคมศาสตร์สาขาต่าง ๆ ด้วย¹³

อย่างไรก็ตาม การนำแนวความคิดเรื่องอำนาจมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์วิชาการ เมือง ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการที่เรายังไม่อาจหาข้อยุติในเรื่องความหมายที่ชัดเจนของคำดังกล่าวได้ จนมีบางคนแนะนำว่า เราควรจะเลิกสนใจศึกษาแนวความคิดดังกล่าวได้แล้ว¹⁴

การที่ Dahl กล่าวว่า แนวความคิดเรื่องอำนาจตามความหมายกว้าง ๆ ของวิชาสังคมศาสตร์ หมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยทางสังคมต่าง ๆ ที่พฤติกรรมของหน่วยนั้น ๆ ได้รับการกำหนด หรือถูกควบคุมโดยพฤติกรรมของหน่วยอื่น¹⁵ ย่อมแสดงให้เห็นว่าแนวความคิดดังกล่าวมีขอบเขต กว้างขวางเกินกว่าที่วิชาการเมืองจะทักท้วงเอาไว้ว่า เป็นศาสตร์เดียวที่ศึกษาถึงเรื่องอำนาจได้ เพราะ แท้ที่จริงแล้วความขัดแย้งต่าง ๆ ในเรื่องอำนาจหรือการควบคุมย่อมเกิดขึ้นได้ในทุก ๆ ด้านของชีวิต มิใช่เพียงในด้านการเมืองเท่านั้น เช่น พ่อแม่มีอำนาจเหนือลูก ๆ เจ้าอาวาสมีอำนาจเหนือภิกษุภิกษุวัด เพื่อนมีอำนาจเหนือเพื่อน และนายจ้างในบริษัทเอกชนมีอำนาจเหนือลูกจ้างพนักงาน แต่ความ สัมพันธ์เกี่ยวกับอำนาจทางครอบครัว ทางศาสนา ทางสังคม และทางเศรษฐกิจเหล่านี้ไม่อาจถือ เป็นความสัมพันธ์ทางการเมืองได้ มิฉะนั้นแล้ววิชาการเมืองก็คงจะต้องศึกษาถึงความสัมพันธ์ทาง สังคมไปเสียทุก ๆ ด้าน แต่เราไม่อาจทำเช่นนั้นได้ เพราะเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือขอบเขตของวิชา สังคมศาสตร์สาขา